

Friskolornas riksförbunds yttrande över betänkandet För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering – *Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål (SOU 2019:18)*

Friskolornas riksförbund (förbundet) har getts möjlighet att lämna synpunkter på förslag i ovan rubricerat betänkande och får anföra följande.

Utredningen har efter kartläggning och analys lämnat ett flertal förslag som syftar till att utveckla modersmålsundervisningen och öka deltagandet samt förstärka rätten till studiehandledning på modersmålet för nyanlända elever. Dessa förslag på åtgärder, tillsammans med utredningens bedömningar och rekommendationer, bedöms vidare i förlängningen leda till förbättrade studieresultat.

Förbundet vill inleda med att understryka att modersmålsundervisning är viktigt för flerspråkiga elever. En modersmålsundervisning av god kvalitet främjar elevers språk- och läsinlärning, kunskapsinhämtning och kan därmed leda till förbättrade skolresultat, vilket framgår av den forskning som utredningen hänvisar till. Detsamma gäller stödinsatsen studiehandledning på modersmålet. Av den anledningen är det förstås positivt att regelverket ses över i ovan nämnda syfte. Innan synpunkter på de olika utredningsförslagen lämnas vill förbundet dock framhålla att det kan finnas olika omständigheter som också behöver beaktas vid förslag om ändrat och skarpare regelverk, särskilt när det handlar om faktorer som i praktiken kan vara svåra att påverka. I detta fall handlar det framförallt om det svåra rekryteringsläget vad gäller modersmåls lärare och studiehandledare på modersmålet.

Förbundets synpunkter på utredningens förslag och bedömningar

Förbundet lämnar synpunkter på nedan angivna förslag och bedömningar i betänkandets kapitel 10.

Avsnitt 10.1.1 Ämnet modersmål ska regleras i timplanerna

Förbundet har tagit del av utredningens redogörelse och har en förståelse för att den lämnar förslag om att en minsta garanterad undervisningstid för ämnet modersmål ska regleras i timplanerna motsvarande 324 timmar per läsår för grundskola och grundsärskolan, jämt fördelat över stadierna. Förslaget får även följder för hur undervisningen får anordnas. En timplanereglering ska också medföra att det inte längre ska gå att anordna undervisningen som språkval, som elevens val, inom ramen för skolans val eller utanför den garanterade undervisningstiden.

Förbundet har inte några synpunkter på själva tidsomfattningen, ca en timme per vecka som förslaget motsvarar är att betrakta som rimlig tid. Däremot anser förbundet att det finns anledning att överväga vad som bäst gynnar elever vad gäller själva anordnandet av undervisningen. För många elever runt om i landet hålls undervisningen i andra skolor eller lokaler samt av praktiska skäl ofta sist på dagen. Det är ofta svårt för den enskilda skolan att schemalägga det. Modersmållärare kommer oftast utifrån och undervisar elever från olika skolor i grupp, särskilt i de mindre språken. Syftet med förslaget är att knyta modersmålsundervisningen närmare övrig undervisning, vilket i sin tur bedöms leda till ett ökat deltagande. Frågan är dock om förslaget får betydelse för när under dagen som undervisningen ska anordnas för berörda elever. Eleverna måste följa ordinarie undervisning i övriga schemalagda ämnen. Om förslaget innebär att undervisningen ska ligga under skoldagen, kanske mitt på dagen, kan det få till följd att elever behöver resa eller ta sig mellan skolor under skoldagen. Är det genomförbart och kan det, utifrån syftet, anses vara en önskvärd situation?

Mot bakgrund av detta, samt den stora bristen på lärare i modersmålsundervisning, ifrågasätter förbundet det aktuella förslaget då det minskar flexibiliteten och riskerar att göra det svårt att schemalägga modersmålsundervisningen av olika praktiska skäl. Den nuvarande regleringen gör det däremot möjligt att hitta andra lösningar.

Förbundet avstyrker därför det aktuella förslaget om timplanereglering som det presenteras i det aktuella avsnittet.

Avsnitt 10.1.2 Huvudmannens skyldighet att anordna undervisning i ämnet modersmål ska inte vara begränsad till sju läsår

Förbundet får hänvisa till det som ovan anförts och avstyrker förslaget om att upphäva huvudmannens begränsning i skyldigheten att erbjuda undervisningen i ämnet sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Ett förslag som hänger samman med förslaget om timplanereglering. Förbundet anser att det finns skäl för att behålla dagens reglering om en tidsbegränsning för hur länge en huvudman är skyldig att erbjuda modersmålsundervisning, särskilt mot bakgrund av de stora svårigheterna att rekrytera lärare.

Avsnitt 10.1.3 Antalet deltagande elever ska inte begränsa huvudmannens skyldighet att anordna undervisning i ämnet modersmål

Det är bra att utredningen har landat i bedömningen att det även fortsättningsvis ska finnas en lämplig lärare för att huvudmannens skyldighet att anordna undervisningen ska

gälla. Om undervisningen av god kvalitet ska kunna bedrivas, är det ett rimligt och nödvändigt krav.

Förbundet avstyrker dock utredningens förslag om att ta bort dagens begränsning om att huvudmannen inte är skyldig att anordna undervisning om inte minst fem elever efterfrågar undervisningen i ett språk. Förbundet anser att det finns rimliga skäl för att behålla nuvarande reglering om krav om minst fem elever mot bakgrund av rådande svåra rekryteringssituation.

Om regeringen går vidare med förslaget är det även viktigt att en noggrann konsekvensanalys genomförs i syfte att de ekonomiska konsekvenserna beaktas och ersättning lämnas för det utökade åtagandet även i denna del. Det är även nödvändigt att analysera de organisatoriska konsekvenserna för huvudmännen, i synnerhet vad gäller mindre kommuner och fristående skolor som ofta är små.

Avsnitt 10.1.5 Elever ska kunna få modersmålsundervisning i mer än ett språk

Utredningen lyfter fram att dagens begränsning om att modersmålsundervisning inte får omfatta mer än ett språk för en elev (en regel med visst undantag) onödigt begränsar en elevs möjlighet att vidareutveckla sin flerspråkighet samt framhåller att det inte ska utslutas genom skolförfattningarna utan vara en fråga för den enskilda skolan, vårdnadshavarna och eleven att hantera.

Förbundet kan instämma i utredningens resonemang om att förbudet i sig kan tas bort. Men, för den enskilda eleven innebär det dock både längre skoldagar och mer skolarbete och dessutom kan det som ovan angetts finnas praktiska svårigheter att anordna undervisningen beroende på skola, lokaler och lärare i ämnet. Förbundet anser därför att det rimligen inte bör landa i ett krav med ökat åtagande för huvudmannen att anordna i fler språk. Däremot kan det finnas anledning att öppna upp för en möjlighet att få undervisning i mer än ett språk efter en bedömning utifrån elevens bästa, där skolan och vårdnadshavarna tillsammans anser det lämpligt, förutsatt att det också är görligt med hänsyn till praktiska omständigheter.

Avsnitt 10.1.6 Ämnet modersmål ska fortsatt vara ett frivilligt ämne

Förbundet instämmer i utredningens bedömning om att ämnet ska vara frivilligt för elever. Förbundet kan också instämma i att skolplikt rimligen även bör gälla under det pågående läsåret på samma sätt som för övriga ämnen som eleven får undervisning i, om regeringen går vidare med förslaget och förutsatt att kraven för erbjudande och anordnande av undervisningen gäller för huvudmannen. Det är rimligt, förebygger avhopp under terminerna och bör därmed leda till att huvudmän och rektorer ges bättre planeringsförutsättningar som utredningen framhåller. Förbundet ser dock svårigheter att tvinga elever att genomföra undervisningen i ett frivilligt ämne, varför man bör ställa sig frågan om vilka följder det i praktiken kan få.

Avsnitt 10.1.7 Uppdrag till Skolverket att ta fram underlag för bedömning av grundläggande kunskaper i språket

Förbundet tillstyrker förslaget om att Skolverket ges i uppdrag att ta fram ett ramverk för hur bedömningen av en elevs grundläggande kunskaper i ett modersmål kan göras, då det bör underlätta för alla berörda och fram för allt ge förutsättningar för likvärdiga bedömningar om elevers rätt till undervisningen.

Avsnitt 10.2.1 Förstärkt rätt till studiehandledning på modersmål för nyanlända elever

Förbundet tillstyrker utredningens förslag om att en nyanländ elev som har tagits emot i grundskolan eller grundsärskolan ska få studiehandledning på modersmålet som en stödinsats om det inte är uppenbart obehövt.

Då motsvarande rätt redan gäller för elever i högstadiet, är det rimligt att det också gäller för elever i tidigare årskurser, i synnerhet årskurs 4-6. Man behöver dock ändå ställa sig frågan om behovet av en ökad reglering i frågan mot bakgrund av att det i skolformsförordningarna finns en reglering om elevers rätt till studiehandledning om eleven bedöms behöva det. En förstärkt rätt medför dock att bestämmelserna om särskilt stöd inte behöver tillämpas om elevens stödbehov bedöms kunna tillgodoses genom studiehandledningen.

Avsnitt 10.2.2 Uppdrag till Skolverket om studiehandledning på modersmålet

Förbundet tillstyrker förslaget om att Skolverket ges i uppdrag att samordna och driva utvecklingen av studiehandledning på modersmålet, även om det alltid finns anledning att göra avvägningar av de olika uppdrag som ges till myndigheterna med beaktande av vad som mest behövs. Av de förslag som framhålls i avsnittet vill vi särskilt framhålla behovet av framtagande av och fördjupade analyser av goda exempel samt stöd till huvudmän vid gemensamt anordnande av fjärrundervisning. Det är särskilt viktigt i de situationer då det är svårt att rekrytera studiehandledare.

Avsnitt 10.3 Fjärrundervisningen bör utvecklas

Utredningen lämnar inte något förslag i denna del, däremot en bedömning om att det inte finns anledning att ändra skolförfattningarnas reglering om fjärrundervisning. Det innebär att fjärrundervisning även fortsättningsvis endast ska tillåtas mellan huvudmän.

Förbundet är av motsatt uppfattning och anser att det finns starka skäl för att ändra regleringen och göra det tillåtet att överlämna uppgifter som avser fjärrundervisning på entreprenad till enskild fysisk eller juridisk person. Genom att öppna upp för detta ges möjlighet att erbjuda fler elever både modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet.

För Friskolornas riksförbund

Ulla Hamilton
VD

Mariette Dennholt
Förbundsjurist